

Jean-LucMARION

**PROLEGOMENE
LA CARITATE**

Traducerea din limba franceză de
MARIUS BOLDOR

Galaxia Gutenberg
2015

CUPRINS

AVERTISMENT LA A TREIA EDIȚIE.....	7
AVERTISMENT	11
RĂUL ÎN PERSOANĂ	13
Răzbunarea	13
A pleda cauza sa.....	15
Inocența nedreaptă.....	17
A îndura răul sau a-l transmite	21
Sinuciderea.....	24
Răul ultim.....	27
Înșelăciunea	28
Închiderea – infernul mă minte.....	31
Absența celui responsabil.....	34
Idiotul absolut.....	37
Persoana și voința.....	41
LIBERTATEA DE A FI LIBER.....	45
Violența fără umbră	46
Ura și lipsa de respect	51
Revocarea eticii	54
Riscul moral de a nu fi.....	56
Ca și cum.....	59
Indecizia deschiderii.....	62
EVIDENȚA ȘI ÎNTUNECAREA	68
Non-apologetica	69
Inevitabilul eșec	71
Rațiunea și voința	74
Cel mai mic abis.....	78
Întunecarea	81

INTENȚIONALITATEA IUBIRII	86
Aporia și calea	86
Experiența trăită de celălalt.....	88
Autism amoros.....	90
Celălalt, vizarea și obiectul	93
Privirea invizibilă	95
În contra-conștiință.....	97
Eul nu este primul venit	99
Injoncțiunea.....	100
Crucea privirilor.....	101
Experiența trăirii în cruce.....	103
Alteritatea originală.....	105
MEDIUL UNIVERSALULUI	107
Un anume chip.....	108
Ceea ce mă solicită	110
Insubstituibilul invizibil	114
CRIZA CRUCIALĂ.....	117
Criza „crizei”	117
Istoria neutră	120
Moartea mea	125
Ceea ce moartea mea nu decide.....	127
Judecata inversată	131
Auto-judecata	134
Judecata din urmă.....	136
DARUL UNEI PREZENȚE.....	141
O atât de nouă absență	141
Luca: binecuvântare	145
Ioan: distanță	155
Matei: misiune	164
CUNOAȘTEREA CARITĂȚII.....	172
II.....	175
III	180
IV	183
V	187

AVERTISMENT LA A TREIA EDIȚIE

Fiecare reeditare a unei lucrări îi sporește legitimitatea: fiecare cititor, succedându-se, adaugă o confirmare, cel mai adesea silențioasă, la ceea ce autorul dorea să facă să fie văzut. Nu avem de-a face aici cu atât de mult narcisism cum am putea crede, căci această confirmare, în chiar măsura în care ea universalizează argumentele cărții, îl despoaie pe autor, care devine ceea ce ar trebui, de fiecare dată, să fie – scribul fenomenelor care se pun ele însele în scenă, pornind de la ele însele, fiind ele însele. Autorul nu dispare în ficțiunea, în fapt vanitoasă la extrem, a anonimatului, ci în banalizarea enunțurilor sale, care par să fie ceea ce toată lumea știe de când lumea e lume. Astfel, doar literatura atinge nu obiectivitatea științelor, ci echivalentul ei, potrivit altor reguli, mult mai puternice.

Cu toate acestea, în cazul cărții *Prolégomènes à la Charité*, apărută mai întâi în 1986, cea de a treia ediție, care a apărut douăzeci de ani mai târziu, are o semnificație aparte. Concluzionăm în *Avertisment* mărturisind că titlul lor explicit programatic făcea „o anume promisiune” fără a ști bine, în momentul apariției lor, dacă și când mi-o voi ține. Nu mi-am ținut-o (dacă mi-am ținut-o) decât în 2003, odată cu *Le phénomène érotique*, care proclama, printr-un sunet de trompetă mai puțin triumfător cât, mai degrabă, de eliberare: „Această carte m-a obsedat încă de la apariția cărții *L'idole et*

*la distance*¹ în 1977. [...] În particular, *Prolegomènes à la Charité* nu au fost publicate în 1986, decât pentru a mărturisii faptul că nu am renunțat la acest proiect, deși întârziind să-l îndeplinesc”.²

Care este motivul unei asemenea eliberări, al unui răgaz atât de lung? Acela că primele două lucrări nu au abordat problema iubirii decât dintr-un punct de vedere, în primul rând, polemic, denunțând ignorarea ei de către filozofie, îndeosebi cea contemporană. Pentru a duce această polemică, nu dispuneam atunci decât de datele ireductibile ale teologiei, pe care nu am ezitat, în mod evident, să le utilizez, în măsura în care era cu putință propriilor mele slăbiciuni în materie. Însă, și aceasta nu a fost decât pentru a face dreptate raționalității radicale a teologiei creștine a carității, trebuia – de urgență – să încerc să formalizez figurile conștiinței iubitoare cu ajutorul altor instrumente ale filozofiei, sau ale unei alte filozofii. Această tentativă presupunea un efort susținut și impunea un lung ocol: trebuia așadar să fac filozofia, ca însăși, aptă să privească iubirea drept o problemă centrală, în loc să pretindă a o reduce ca fiind o iluzie sau ceva derivat. Ceea ce impunea, nimic mai mult, decât o reapropriere a fenomenologiei. Acest lucru a fost realizat în trei etape, una istorică (*Réduction et donation. Recherches sur Husserl, Heidegger et la phénoménologie*),³ alta sistematică (*Etant donné. Essai d'une phénoménologie de la donation*),⁴ cea de a

¹ *L'Idole et la distance. Cinq études*, Paris, Grasset, 1977 (1), 1989 (2), „Poche/Biblio-Essais”, 1991 (3).

² Paris, Grasset, 2003 (1), a se vedea: „Livre de Poche. Biblio-Essais”, Paris, 2004 (2), p. 22.

³ Paris, P.U.F., 1989 (1), 2004 (2).

⁴ Paris, P.U.F., 1997 (1), 1998 (2) ed., corectată, „Quadrige”, 2005 (3)

treia, mai degrabă descriptivă (*De surcroît. Etudes sur les phénomènes saturés*).⁵ Și fiecare se încheia cu un anunț, mai mult sau mai puțin implicit, al cărții *Le Phénomène érotique*.⁶

În concluzie, odată orice fenomen condus la statutul său de donat, de ceea ce se arată el însuși pornind de la sine însuși în măsura în care se donează, ego-ul trebuia să se capete figura celui care se primește el însuși în măsura în care se primește din ceea ce se donează, adonatul. Se deschidea astfel o nouă chestiune, o nouă posibilitate: ce devine oare adonatul, atunci când donatul pe care îl primește primindu-se pe sine însuși, în loc să rămână o ființare a lumii, se dovedește și el a fi un alt adonat? A-l gândi pe celălalt drept adonat, nu doar ca un altul anonim și indeterminat, ne împune să descriem întâlnirea ireductibilă cu primul adonat, eu însumi, în termeni de acum ireductibili la constituție, obiectivitate și, probabil, chiar la etică. Acești termeni i-am dezvoltat, cel puțin schițându-i, sub figura reducției erotice și a celui care iubește.

De altfel, a devenit posibil, în 2003, să concep excepția carității, pe care se concentra (din lipsă de mijloace) în 1986 cartea *Prolégomènes à la Charité*, în centrul raționalității erotice în general, raționalitate pe care caritatea o îndrumă și o face posibilă, dar de la care ea nu face excepție. De unde teza univocității iubirii, care încheie *Le phénomène érotique*. Dacă am dori să citim sau să recitim *Prolégomènes à la Charité*, ar trebui să o facem de acum înainte în lumina retrospectivă, și care lor le lipsea, a cărții *Le Phénomène érotique*. Am lăsat

⁵ Paris, P.U.F., 2001, 208p.

⁶ Textul adăugat în capitolul 7, apărut în 2005, poate fi considerat ca o reluare teologică a rezultatelor ocolului fenomenologic.

cititorului sarcina de a decide dacă, în această lumină, promisiunea a fost ținută.

Într-un moment, în care oricine pretinde, cu repeziciune, că poate să învețe pe alții virtutea și bunătatea, dreptatea și plăcerea în numele unei filozofii doar vigilentă, ar trebui mai degrabă să înțelegem iubirea și să încercăm să înțelegem motivul pentru care sfântul Augustin a putut să statornicească drept principiu: „Nemo est qui non amet – Nu există nimeni care să nu iubească”.⁷

J.-L. M.
decembrie 2006

⁷ *Sermon* 34, 2, P.L. 38, col. 210.

„... iubirea, măsură desăvârșită și reinventată,
rațiune minunată și imprevizibilă...”

RIMBAUD

AVERTISMENT

Tuturor celor care gândesc că știu mult, sau cel puțin destul de mult, despre iubire, li se întâmplă aceasta doar pentru că noi toți, în ultimă instanță, trăim, înaintăm și respirăm în ea: lumea noastră reală și înconjurătoare se definește, în cele din urmă, potrivit parametrilor urii și ai iubirii. Drept urmare, această stăruitoare proximitate ne impregnează atât de neîntârziat încât nu ne punem decât arareori și într-un mod mediocru întrebarea cu privire la tulburătoarea ei întâietate. Iubirea – deci, desigur, caritatea – nu respectă logicile raționalității care calculează, a ființelor care sunt, a lumii care dorește; nu pentru că i-ar lipsi orice rigoare, dimpotrivă; însă iubirea își desfășoară simplu propria sa rigoare – cea din urmă rigoare –, urmând o axiomatică absolut fără seamăn. Atât timp cât o ignorăm, gândirea cu privire la iubire și practica sa ne rămân ca atare interzise.

Studiile* care urmează nu pretind nici să fixeze o asemenea axiomatică, nici să articuleze iubirea, nici, încă mai puțin, să lase

*Aceste studii au fost deja publicate, dar fără a putea vreodată să afirm intenția specială care le-a guvernat. Mulțumim următoarelor: *Revue catholique internationale Communio*, *Éditions Verdier* și *Librairie Arthème Fayard*

caritatea să se articuleze: pentru a ajunge acolo, acestora le lipsește forța și demnitatea. Acestea încearcă doar să degajeze câteva prolegomene: în ce condiții, adesea critice și negative, caritatea poate ea să apară în gândirea noastră, care, în cel mai bun caz, o omite, cel mai adesea o refuză? Aceste condiții de posibilitate și de imposibilitate trebuie să fie cucerite la fel de bine pe terenul primejdios al teologiei cât și pe teritoriul mișcător al filozofiei; nu ne vom mira deci că fenomenologia se învecinează cu cristologia, căci s-ar putea ca reîntoarcerea însăși la lucrul cercetat să o ceară.

Sunt prolegomene care anunță o desăvârșire pe care ele nu o pot duce, cel mai adesea, la îndeplinire. Ne exprimăm speranța cel puțin că așteptând să-și țină opromisiune, ele vor face un serviciu: recucerirea, în ceea ce privește iubirea și deci caritatea, a anumitor evidențe pierdute.

RĂUL ÎN PERSOANĂ

*„Diavolul mă urmează zi și noapte,
căci îi este frică să fie singur.”*

PICABIA

Înainte de a ajunge la cel ce concentrează în sine „taina fărădelegii” (2 *Tesalonicieni* 2, 7), este potrivit să trasăm, cel puțin în schiță, fărădelegea. Căci fărădelegea desfășoară o nedreptate riguroasă, ordonată și iremediabil logică. Răul nu ne-ar fi distrus într-o așa măsură, dacă nu ne distrugea cu atâta logică. În experiența răului, ceea ce, într-un sens, face cel mai mare rău, ține la o rigoare indiscutabilă de faptul că desfășoară aici fărădelegea. Nicio absurditate, nicio incoerență, nici chiar vreo „nedreptate” (în sens curent, a unei răsplăți sau a unui efect disproporționat în raport cu cauza sa) nu caracterizează fărădelegea – ci o logică imuabilă, care reproduce fără sfârșit și fără breșă rigoarea sa, până la dezgust, și potrivit unei insuportabile neliniști. Însă de neliniște, de asemenea, de neliniște mai ales, se moare. Logica fărădelegii ne va fi, așadar, un fir conducător până la taina sa și la ceea ce ea implică la sfârșit.

RĂZBUNAREA

Răul, înainte de toate, face rău. Fie că suferința mă afectează fizic sau moral, ea se impune cu durere, ca o durere. Răul este încercat în mod absolut drept singurul fapt indiscutabil, dincoace de orice iluzie, lipsit de probă sau argument. Răul care îmi face rău nu înșeală, în ceea ce îl privește, niciodată. Această durere, în măsura în care o suport, implică și faptul că

reacționez, pentru a mă scăpa de ea; astfel, chiar lupta mea împotriva suferinței provine, asemenea unei pasiuni, din răul pe care îl suport în chiar momentul în care încerc să mă eliberez de ghimpele său, suferința. Căci dacă primul efect al răului este suferința, cel de-al doilea este acela de a face să înceteze suferința, cu orice preț și imediat. Cum aceasta? Suprimând cauza sa. Mai mult, este necesar să îi găsim una. Sau, mai exact, cel mai urgent lucru nu constă în a găsi această cauză, ci a o suprima. Pentru a încerca să o suprimi, nu este necesar, în primul rând, să identifici cauza suferinței. Cunoașterea certă, adecvată și presupus științifică a cauzei nu apare adesea nici cu putință și nici chiar de dorit, într-atât urgența cere o identificare fără întârziere a unui interlocutor oricare ar fi el. Ignor adevărul cauzei – dar nu contează, întrucât știu cu certitudine că sufăr, și că pot face responsabil de suferința mea pe oricine altcineva. Această cauză, chiar dacă nu o pot identifica pentru a o anihila, pot deja să o apăr ca fiind a mea. Contestând cauza, probabil necunoscută, a suferinței mele, eu pledez, spontan și imediat, pentru propria mea cauză. Căci răul, care nu îmi apare decât ca agresându-mă, nu cere decât un răspuns – propria mea agresiune care pretinde să îl suprima la rândul ei. A suprima cauza răului revine, în primul rând, la a pleda cauza mea împotriva lui. Oricărui rău îi răspunde, cel puțin, dorința unei răzbunări. Logica răului desfășoară propria sa necesitate suscitând în mine, cel care sufăr, dorința unui alt rău: a distruge răul care mă distruge, a face răului răul său, și a agresa agresiunea; pe scurt, a pleda propria mea cauză cu orice preț, chiar înainte să fie cunoscută cauza răului meu⁸.

⁸ Nimeni nu a definit mai bine decât Nietzsche spiritul de răzbunare: „*Spirit al răzbunării* (...) și peste tot unde a existat vreo suferință, va trebui să fie și pedeapsă-ntotdeauna” (*Așa grăit-a Zarathustra*, II, 20) [trad. în lb. română de Ștefan Aug. Doinaș, ed. Humanitas, 1994, p. 202]; căci „fiecăruie suferind caută instinctiv o cauză a suferinței sale, mai precis un făptaș, și mai exact, un făptaș *vinovat*, accesibil suferinței – pe scurt, ceva viu asupra căruia să-și poată